

Cauza C-91/92

Paola Faccini Dori

împotriva

Recreb Srl

(Cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare, formulată de Giudice Conciliatore di Firenze)

„Protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale –
Invocarea în litigiile dintre persoanele fizice”

HOTĂRÂREA CURȚII

din 14 iulie 1994*

În Cauza C-91/92,

având ca obiect o cerere adresată Curții în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE de către Giudice Conciliatore di Firenze (Italia) pentru pronunțarea, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe, între

Paola Faccini Dori

și

Recreb Srl

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea Directivei 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale (JO L 372, p. 31),

CURTEA,

constituită din O. Due, președinte, G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, M. Diez de Velasco și D. A. O. Edward, președinți de cameră, C. N. Kakouris, R. Joliet (raportor), F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse, M. Zuleeg, P. J. G. Kapteyn și J. L. Murray, judecători,

avocat general: C. O. Lenz,
grefier: H. von Holstein, grefier adjunt,

---

* Limba de procedură: italiana.

având în vedere observațiile scrise prezentate:

- în numele trei Faccini Dori, de către Vinicio Premuroso, avocat în Baroul din Milano, și Annalisa Premuroso și Paolo Soldani Benzi, avocați în Baroul din Florența,
- în numele lui Recreb Srl, de către Michele Trovato, avocat în Baroul din Roma, și de către Anna Rita Alessandro, avocat pledant în Florența,
- în numele guvernului german, de către Ernst Röder, Ministerialrat în cadrul Ministerului Federal al Economiei, și de către Claus-Dieter Quassowski, Regierungsdirektor în cadrul aceluiași minister, în calitate de agenți,
- în numele guvernului elen, de către Vasileios Kontolaimos, consilier juridic adjunct în cadrul Consiliului Juridic de Stat, și de către Panagiotis Athanasoulis, mandatar judiciar al Consiliului Juridic de Stat, în calitate de agenți,
- în numele guvernului italian, de către Luigi Ferrari Bravo, șef al Serviciului de Contencios Diplomatic din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, asistat de către Marcello Conti, Avvocato dello Stato,
- în numele Comisiei Comunităților Europene, de către Lucio Gussetti, membru al Serviciului Juridic, în calitate de agent,

având în vedere răspunsurile la întrebarea formulată în scris de către Curte:

- în numele guvernului german, de către Ernst Röder și de către Claus-Dieter Quassowski,
- în numele guvernului francez, de către Jean-Pierre Puissochet, director în cadrul Direcției Afaceri Juridice a Ministerului Afacerilor Externe, și de către Catherine de Salins, consilier în cadrul aceluiași minister, în calitate de agenți,

având în vedere raportul pentru ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale guvernului danez, reprezentat de către Jørgen Molde, consilier juridic în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, în calitate de agent, ale guvernului german, reprezentat de către Ernst Röder și de către Claus-Dieter Quassowski, în calitate de agenți, ale guvernului elen, reprezentat de către Vasileios Kontolaimos și de către Panagiotis Athanasoulis, în calitate de agenți, ale guvernului francez, reprezentat de către Catherine de Salins, în calitate de agent, ale guvernului italian, reprezentat de Luigi Ferrari Bravo, în calitate de agent, asistat de către Ivo Braguglia, Avvocato dello Stato, ale Guvernului Țărilor de Jos, reprezentat de către Ton Heukels, consilier juridic adjunct în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, ale Guvernului Regatului Unit, reprezentat de către J. E. Collins, în calitate de agent, asistat de către Derrick Wyatt, Barrister, și ale Comisiei, reprezentată de către Lucio Gussetti, în calitate de agent, în ședința din 16 martie 1993,

după ascultarea concluziilor avocatului general prezentate în ședința din 9 februarie 1994,

pronunță prezenta

Hotărâre

1. Prin Ordonanța din 24 ianuarie 1992, primită la Curte la 18 martie 1992, Giudice Conciliatore di Firenze (Italia) a adresat, în primul rând, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, o întrebare cu privire la interpretarea Directivei 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale (JO L 372, p. 31, denumită în continuare „directiva privind contractele negociate în afara spațiilor comerciale”) și, în al doilea rând, privind posibilitatea de invocare a acesteia în cazul unui litigiu dintre un comerciant și un consumator.
2. Această întrebare a fost adresată în cadrul unui litigiu dintre Paola Faccini Dori, cu domiciliul la Monza (Italia) și Recreb Srl (în continuare numită „Recreb”).
3. Din Ordonanța de trimitere rezultă că la 19 ianuarie 1989, societatea Interdiffusion Srl a încheiat cu dra Faccini Dori, fără ca aceasta să fi solicitat în prealabil, un contract cu privire la un curs de limba engleză prin corespondență, în Gara Centrală din Milano (Italia), adică în afara spațiilor sale comerciale.
4. Câteva zile mai târziu, prin scrisoarea recomandată din 23 ianuarie 1989, dra Faccini Dori a informat societatea respectivă că a anulat comanda sa. Societatea i-a răspuns la 3 iunie 1989, informând-o asupra cedării creanței sale către Recreb. La 24 iunie 1989, dra Faccini Dori a confirmat în scris Recreb că renunțase la înscrierea sa, invocând în special beneficiul dreptului la renunțare prevăzut de directiva privind contractele negociate în afara spațiilor comerciale.
5. După cum rezultă din preambul, directiva vizează îmbunătățirea protecției consumatorilor și eliminarea disparităților existente între legislațiile naționale referitoare la protecția respectivă, disparități care pot influența funcționarea pieței comune. Aceasta explică în cel de-al patrulea considerent că, în cazul contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale ale comerciantului, inițiativa negocierilor îi aparține, de regulă, comerciantului, consumatorul fiind total nepregătit pentru acestea și, în consecință, adesea luat prin surprindere. În majoritatea cazurilor, consumatorul nu poate compara calitatea și prețul ofertei cu alte oferte. În conformitate cu același considerent, elementul surpriză este în general luat în considerare nu doar în cazul contractelor încheiate în timpul unei vizite la domiciliu, ci și în cazul altor tipuri de contracte încheiate la inițiativa comerciantului în afara spațiilor comerciale. În consecință, conform considerentului cinci, scopul directivei îl constituie acordarea în favoarea consumatorului a dreptului de a rezilia un contract într-un termen de minim șapte zile, care să îi permită acestuia să evalueze obligațiile contractuale.
6. La data de 30 iunie 1989, Recreb a solicitat Giudice Conciliatore di Firenze să o oblige pe dra Faccini Dori la plata sumei convenite, majorată cu dobânzile și cheltuielile aferente.
7. Prin Ordonanța din 20 noiembrie 1989, instanța a obligat-o pe dra Faccini Dori la plata sumelor respective. Aceasta a formulat o opoziție împotriva acestei ordonanțe, la aceeași instanță. A subliniat, din nou, faptul că ea renunțase la contract în condițiile stabilite de directivă.
8. Cu toate acestea, se constată că, la momentul respectiv, nicio măsură de transpunere a directivei nu fusese adoptată de Italia, deși termenul prevăzut pentru transpunere expirase la 23 decembrie 1987. Italia a transpus această directivă prin Decreto Legislativo nr. 50 din 15 ianuarie 1992 (GURI, Supliment Ordinar la nr. 27 din 3 februarie 1992, p. 24), care a intrat în vigoare la 3 martie 1992.

9. Instanța de trimitere se întreabă dacă, în pofida netranspunerii directivei de către Italia la momentul respectiv dispozițiile acesteia puteau fi aplicate.
10. În consecință, Curții i-a fost adresată o întrebare preliminară formulată astfel:

„Directiva comunitară nr. 577 din 20 decembrie 1985 trebuie considerată ca fiind suficient de precisă și detaliată și, în caz afirmativ, este în măsură să își producă efectele în raporturile dintre persoanele de drept privat și statul italian și în raporturile dintre persoanele de drept privat în perioada dintre expirarea termenului de 24 de luni acordat statelor membre pentru conformare și data propriu-zisă la care statul italian s-a conformat ?”

11. Directiva privind contractele negociate în afara spațiilor comerciale impune statelor membre adoptarea anumitor norme destinate reglementării raporturilor juridice dintre comercianți și consumatori. Având în vedere natura litigiului dintre un comerciant și un consumator, întrebarea adresată de instanța națională ridică două probleme care trebuie examinate separat. În primul rând, este vorba despre caracterul necondițional și suficient de precis al dispozițiilor directivei care determină dreptul la renunțare. În al doilea rând, este vorba despre posibilitatea de invocare, în absența măsurilor de transpunere, într-un litigiu între persoane de drept privat, a unei directive care impune statelor membre adoptarea anumitor norme destinate în mod precis reglementării raporturilor dintre aceste persoane.

Cu privire la caracterul necondițional și suficient de precis al dispozițiilor directivei privind la dreptul la renunțare

12. În conformitate cu articolul 1 alineatul (1), directiva se aplică contractelor încheiate între un comerciant care furnizează bunuri și servicii și un consumator, fie în timpul unei excursii organizate de comerciant în afara spațiilor sale comerciale, fie în timpul unei vizite a comerciantului la domiciliul sau la locul de muncă al consumatorului, în cazul în care vizita nu a avut loc la cererea expresă a acestuia din urmă.
13. Articolul 2 definește „consumatorul” ca fiind orice persoană fizică care, în tranzacțiile reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri care pot fi considerate în afara activității sale profesionale și „comerciantul” ca fiind orice persoană fizică sau juridică care, la încheierea tranzacției în cauză, acționează în cadrul activității sale comerciale și profesionale.
14. Aceste dispoziții sunt suficient de precise pentru a permite instanței naționale să identifice pe debitorii și beneficiarii obligațiilor. În această privință, nu este necesară nicio măsură specială de punere în aplicare. Instanța națională se poate limita la a verifica dacă respectivul contract a fost încheiat în circumstanțele descrise de directivă și dacă a fost încheiat între un comerciant și un consumator, în sensul directivei.
15. Pentru a proteja consumatorul care a încheiat un contract în aceste circumstanțe, articolul 4 din directivă prevede obligația comerciantului de a informa în scris pe consumator cu privire la dreptul său de a rezilia contractul, precum și asupra numelui și adresei unei persoane față de care își poate exercita acest drept. Acesta mai menționează că, în conformitate cu articolul 1 alineatul (1), aceste informații trebuie să-i fie furnizate consumatorului la momentul încheierii contractului. În cele din urmă, acesta prevede că statele membre trebuie să vegheze ca legislația națională să prevadă măsuri adecvate privind protecția consumatorului în cazurile în care informația în cauză nu este furnizată.

16. Pe de altă parte, articolul 5 alineatul (1) din directivă prevede, în special, dreptul consumatorului de a renunța la efectele angajamentului său prin expedierea unei notificări într-un termen de cel puțin șapte zile de la data la care comerciantul, în conformitate cu termenii și condițiile prevăzute de legislația națională, l-a informat cu privire la drepturile sale. În alineatul (2) se precizează că notificarea acestei renunțări are ca efect eliberarea consumatorului de orice obligație care decurge din contractul respectiv.
17. Articolele 4 și 5 acordă statelor membre o anumită libertate de apreciere în ceea ce privește protecția consumatorului în cazul în care informația nu îi este furnizată de către comerciant, precum și în ceea ce privește stabilirea termenului și a condițiilor de renunțare. Cu toate acestea, prezenta circumstanță nu afectează caracterul precis și necondițional al dispozițiilor directivei în cauză, în litigiul principal. În fapt, această libertate de apreciere nu exclude posibilitatea de a stabili drepturi minime. În acest sens, după cum rezultă din dispozițiile articolului 5, renunțarea trebuie notificată într-un termen de cel puțin șapte zile de la data la care consumatorul a primit informația impusă de la comerciant. Prin urmare, este posibil să se stabilească protecția minimă care, în orice împrejurare, trebuie garantată.
18. În ceea ce privește prima problemă ridicată, trebuie să se răspundă instanței naționale că articolul 1 alineatul (1), articolul 2 și articolul 5 din directivă sunt necondiționale și suficient de precise în ceea ce privește stabilirea beneficiarilor și a termenului minim în care trebuie notificată renunțarea.

Cu privire la posibilitatea de invocare a dispozițiilor directivei privind dreptul la renunțare într-un litigiu dintre un consumator și un comerciant

19. A doua întrebare adresată de instanța națională urmărește să afle, în special, dacă în absența măsurilor de transpunere a directivei în termenele prevăzute, consumatorii își pot întemeia dreptul la renunțare împotriva comercianților cu care au încheiat un contract pe directiva propriu-zisă și dacă pot invoca acest drept înaintea unei instanțe naționale.
20. După cum a evidențiat Curtea în jurisprudența constantă, începând cu Hotărârea din 26 februarie 1986, *Marshall c. Southampton and South-West Hampshire Health Authority* (152/84, Cul. p. 723, considerentul 48), o directivă nu poate da naștere ea însăși unor obligații în sarcina unei persoane de drept privat și, prin urmare, nu poate fi invocată ca atare împotriva acesteia.
21. Instanța națională a arătat că limitarea efectelor directivelor necondiționale și suficient de precise, dar care nu au fost transpuse, cu privire la raporturile dintre entitățile statale și persoanele de drept privat, are ca rezultat aplicarea unui act normativ numai în raporturile dintre anumite subiecte de drept, pe când, în conformitate cu ordinea juridică italiană și cu ordinea juridică a oricărei alte țări moderne întemeiate pe principiul legalității, statul este un subiect de drept ca oricare altul. În cazul în care directiva nu ar putea fi invocată decât în raport cu statul, aceasta ar echivala cu o sancțiune pentru absența adoptării măsurilor legislative de transpunere, ca și în cazul unui raport de natură privată.
22. În această privință, este suficient să se arate că, astfel cum rezultă din Hotărârea din 26 februarie 1986, *Marshall* (considerentele 48 și 49), jurisprudența privind posibilitatea de invocare a directivelor împotriva entităților statale este întemeiată pe caracterul constrângător pe care articolul 189 îl recunoaște directivei, caracter constrângător care nu există decât cu

privire la „oricare stat membru destinatar”. Această jurisprudență urmărește să evite cazul în care „un stat se poate prevala de necunoașterea dreptului comunitar”.

23. Ar fi inacceptabil ca un stat, căruia legiuitorul comunitar îi impune să adopte anumite norme destinate reglementării raporturilor sale (sau cele ale entităților statale) cu persoane de drept privat, pentru a le conferi acestora din urmă anumite drepturi, să poată invoca neîndeplinirea obligațiilor sale pentru a priva pe persoanele de drept privat de beneficiul drepturilor respective. Astfel, Curtea recunoaște posibilitatea invocării împotriva statului (sau a entităților statale) a anumitor dispoziții ale directivelor privind încheierea contractelor de achiziții publice (a se vedea Hotărârea din 22 iunie 1989, Fratelli Costanzo, 103/88, Cul. p. 1839) și a directivelor privind armonizarea impozitelor pe cifra de afaceri (a se vedea Hotărârea din 19 ianuarie 1982, Becker, 8/81, Cul. p. 53).
24. Extinderea acestei jurisprudențe la domeniul raporturilor dintre persoane de drept privat ar însemna să i se recunoască Comunității competența de institui obligații cu efect imediat în sarcina persoanelor de drept privat, în timp ce aceasta nu are competența respectivă decât atunci când i se atribuie competența de a adopta regulamente.
25. Prin urmare, în absența măsurilor de transpunere a directivei în termenele prevăzute, consumatorii nu își pot întemeia dreptul la renunțare împotriva comercianților cu care au încheiat un contract pe directiva propriu-zisă și nu pot invoca acest drept înaintea unei instanțe naționale.
26. Trebuie reamintit că, în conformitate cu o jurisprudență constantă începând cu Hotărârea din 10 aprilie 1984, Von Colson și Kamann (14/83, Cul. p. 1891, considerentul 26), obligația statelor membre, care decurge dintr-o directivă, de a atinge rezultatul prevăzut de aceasta, precum și datoria acestora, în conformitate cu articolul 5 din tratat, de a lua toate măsurile generale sau speciale necesare pentru a asigura îndeplinirea acestei obligații, se impun tuturor autorităților statelor membre, inclusiv autorităților jurisdicționale în cadrul competențelor acestora. După cum rezultă din Hotărârile Curții din 13 noiembrie 1990, Marleasing (C-106/89, Cul. p. I-4135, considerentul 8) și din 16 decembrie 1993, Wagner Miret (C-334/92, Cul. p. I-6911, considerentul 20), în aplicarea dreptului național, fie că este vorba despre dispoziții anterioare sau posterioare directivei, instanța națională trebuie să îl interpreteze, pe cât posibil, în lumina literei și spiritului directivei pentru a se obține rezultatul vizat și pentru a se conforma astfel articolului 189 alineatul (3) din tratat.
27. În cazul în care rezultatul prevăzut de directivă nu poate fi obținut prin interpretare, trebuie reamintit că, în conformitate cu Hotărârea din 19 noiembrie 1991, Francovich e.a. (C-6/90 și C-9/90, Cul. p. I-5357, considerentul 39), dreptul comunitar impune statelor membre repararea prejudiciilor care au fost cauzate persoanelor de drept privat ca urmare a netranspunerii unei directive dacă sunt îndeplinite trei condiții. În primul rând, scopul directivei trebuie să fie acela de a acorda drepturi persoanelor de drept privat. Conținutul acestor drepturi trebuie să poată fi identificat pe baza dispozițiilor directivei. În cele din urmă, trebuie să existe o legătură de cauzalitate între nerespectarea obligației de către stat și prejudiciul suferit.
28. Directiva privind contractele negociate în afara spațiilor comerciale are drept scop incontestabil acordarea de drepturi persoanelor de drept privat și este la fel de sigur că dispozițiile directivei sunt suficiente pentru identificarea conținutului minim al acestor drepturi (a se vedea considerentul 17).

29. În cazul în care s-a produs un prejudiciu și acesta se datorează încălcării de către stat a obligației care îi revenea, instanța națională este cea care trebuie să asigure dreptul consumatorilor vătămați de a obține despăgubiri, în conformitate cu legislația națională privind răspunderea.
30. În ceea ce privește cea de-a doua problemă ridicată de către instanța națională și având în vedere considerațiile precedente, trebuie să se răspundă că, în absența măsurilor de transpunere a directivei în termenele prevăzute, consumatorii nu își pot întemeia dreptul la renunțare împotriva comercianților cu care au încheiat un contract pe directiva propriu-zisă și nu pot invoca acest drept înaintea unei instanțe naționale. Cu toate acestea, în momentul punerii în aplicare a dispozițiilor legislației naționale, anterioare sau posterioare directivei, instanța națională este obligată să le interpreteze, pe cât posibil, în conformitate cu litera și spiritul directivei.

Cu privire la cheltuielile de judecată

31. Cheltuielile efectuate de către guvernele danez, german, elen, francez, italian, Guvernul Țărilor de Jos și de către Guvernul Regatului Unit, precum și de către Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile în acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebarea adresată de către Giudice Conciliatore di Firenze, prin Ordonanța din 24 ianuarie 1992, hotărăște:

- 1) **Articolul 1 alineatul (1), articolul 2 și articolul 5 din Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale sunt necondiționale și suficient de precise în ceea ce privește stabilirea beneficiarilor și a termenului minim în care trebuie notificată renunțarea.**
- 2) **În absența măsurilor de transpunere a Directivei 85/577 în termenele prevăzute, consumatorii nu își pot întemeia dreptul la renunțare împotriva comercianților cu care au încheiat un contract pe directiva propriu-zisă și nu pot invoca acest drept înaintea unei instanțe naționale. Cu toate acestea, în momentul punerii în aplicare a dispozițiilor legislației naționale, anterioare sau posterioare directivei, instanța națională este obligată să le interpreteze, pe cât posibil, în conformitate cu litera și spiritul directivei.**

Due

Mancini

Moitinho de Almeida

Diez de Velasco

Edward

Kakouris

Joliet

Schockweiler

Rodríguez Iglesias

Grévisse

Zuleeg

Kapteyn

Murray

Pronunțată în ședință publică la Luxembourg, 14 iulie 1994.

Grefier

Președinte

R. Grass

O. Due